

Fig. 1. Tympanon, indmuret i Tvilum kirkes vestgavl (s. 3441). NE fot. 1988. - *Tympanum from demolished church on unknown site, now in the west facade of Tvilum Church.*

TVILUM (LADEGÅRDS)†KIRKE

TVILUM SOGN

Navnlig to omstændigheder medfører, at man ikke tør udelukke muligheden af, at der i sin tid har eksisteret en †kirke i det område i bakkerne nordøst for Tvilum kirke, hvor i dag Tvilum hovedgård, Tvilum krogård og Tvilumgård befinder sig (jfr. s. 3437, fig. 53). Disse gårde ligger på det sted, hvor klosteret havde sin ladegård, der ligesom det øvrige klostergods ved reformationen blev konfiskeret af kronen.

For det første nævnes i den (relativt sene) kilde, der omtaler klosterets grundlæggelse (s. 3393), at Århusbispen til Augustinerstiftelsens konsolidering bidrog med »Lathegarth« kirke. Samme år (1428) omtales i et andet pavebrev »Lathegurt« kirke, der kaldes konventets moderkirke og ligger i dets nærhed, øjensynligt nordfor.¹ Kirken optræder ikke blandt dem, der

1524² ydede bidrag til Frederik Is landehjælp, men kan sandsynligvis identificeres med »Lagordt«, der figurerer i listen over de kirker, der 1529 måtte aflevere klokker.³

1586⁴ lod Frederik II opføre et jagthus på Tvilum ladegård og opholdt sig her sammen med dronningen under en udflugt fra Silkeborg allerede i august året efter. 1661 blev gården udlagt til borgmesteren i Randers, Mads Poulsen (jfr. i øvrigt s. 3393). Nogle år efter nedlæggelsen af Skanderborg rytterdistrikt udstykkedes ladegården, der i mellemtiden havde taget navnet Tvilumgård, og parcellerne solgtes til lokale bønder.⁵

Den anden omstændighed, som antyder muligheden af, at der i nærheden af ovennævnte gårde har ligget en †kirke, er stedets relative rig-

Fig. 2. Fragment af karmsten, liggende ved Tvilum hovedgård (s. 3441). Poul Pedersen fot. 1984. - *Fragment of jamb from demolished church on unknown site.*

dom på granitkvadre, reliefsmykkede billedblokke og andre bygningssten, der uden tvivl hidrører fra en kirke. Området har ikke været systematisk undersøgt; dog konstaterede Silkeborg kulturhistoriske Museum brolægning og brandlag med munkesten under en udgravning 1988 ved Tvilum krogård.⁶

De mest bemærkelsesværdige sten, der kendes fra området ved Tvilumgårdene, er:

1. Fragment af karmsten (fig. 2) afgråbrun, tætkornet granit, der i sin nuværende tilstand måler 154x32x34 cm. Stenen, der er afbrudt i begge ender, har en svær hjørnerundstav. På sin frontside er den i markant reliefsmykket med to dyr over hinanden. Foroven et mindre dyr med kort hale, skælteget manke og en pels, der angives ved bølgede indristninger. Det større dyr, der løfter hovedet over sin ryg i en bagudgående bevægelse, snapper efter sin egen lange hale, der er ført bag om kroppen og ender i en bladdusk. Med indristninger er fremstillet dyrets øje, en tegning langs ryggen og enkeltheder på bagkroppen. Fra haleroden udgår en stængel med oprullede blade.

Stenen ligger på Tvilum hovedgård.

2. **Tympanon*⁷ (fig. 1) af tætkornet, rødbrun granit. Den slidte sten, der ikke har bevaret sin fulde højde, måler 67x168 cm. Inklusiv rammens vulst er det halvcirkulære felt 136 cm bredt og smykket med et relief af to modstillede, velformede løver med løftede forpoter og fælles hoved. Dyrenes haler føres mellem de respektive bagben mod hinanden og afsluttes med kraftige bladduske. På det ene dyr er bevaret enkeltheder, angivet med indristning: Manke, ribben og folder ved haleroden, ligesom det ene øje ikke er slidt helt bort. To dyr med fælles hoved, der er et udbredt motiv på fonte, kendes her i landet i et fåtal fra tympana.⁸ Geografisk er det nærmeste eksempel i Svostrup i Hids herred, på den anden side af Gudenå, men tegningen her er væsentlig anderledes.

Stenen, der indtil 1924 lå ved Tvilumgård, er 1989 indmuret i Tvilum kirkes vestgavl.

3. **Tympanon*⁷ (fig. 3) af tætkornet, grå granit, er ikke slidt, men stærkt reduceret i format og måler nu 43x140 cm. Kun den øvre del af det utvivlsomt halvcirkulære, reliefsmykkede felt er bevaret, indbefattende et segment af rammen, der består af to rundstave, hvoraf den ydre er

tovsnoet. Motivet er et krucifiks, hvoraf Kristi hoved og kroppens øverste del med de udstrakte arme er i behold. Ansigtsdetaljer som øjne, øren og overskæg står tydeligt, og desuden ses et bånd om hovedet med et smykke midt i panden. Under Kristi venstre hånd er et eller andet, som Mackeprang⁹ opfatter som et skriftbånd, hvorfor han sammenligner med tympanon i Linå (s. 3277, fig. 11). Måske er genstanden dog snarest toppen af (noget med en) person, og moti-

vet kan have været beslægtet med den udbredte gruppe, der i herredet er repræsenteret ved bl.a. søndre tympanon på Hammel kirke (s. 3447).

Stenen, der indtil 1924 lå ved Tvilumgård, er 1989 indmuret i Tvilum kirkes vestgavl.

4. *Vinduesoverligger* af rektangulær form. Den ene af rød og blågrå granit, 50x114 cm; åbnings bredde i frontsiden 74 cm, i lysningen 47 cm. Den anden er et fragment, af grålig granit, 50 cm højt. Begge ved Tvilumgård.

¹ ActaPont. nr. 5785; sagen drejer sig bl.a. om landsbyen Truust. Jfr. P. Rasmussen: Herreklostre, s. 127f., der diskuterer stednavnet. Det er desuden nærliggende at tænke på Voer kloster og Voerladelsgård kirke i Tyrsting herred.

² DaMag. 4. rk. II, 42.

³ RA. Rtk. Rgsk. indtil 1559. Fortegnelser over indkrævede klokker. Man bemærker her, at kirken anføres blandt de siden forsvundne kirker i Gjern herred: Bjarup (s. 3306), Sminge (s. 3314), Jernit (s. 3497) og Nørre Vissing (s. 3257).

⁴ KancBrevb. 19. nov.

⁵ A. Leth: 200 år siden bønderne på Tvilum gods blev selvejere. Silkeborg Avis 4. maj 1974.

⁶ Indb. NM2.

⁷ Indb. NM2: K. Friis Johansen 1923 og P. Nørlund 1924.

⁸ Mackeprang: Granitportaler, s. 261 ff.

⁹ Samme, s. 148. Chr. Axel Jensen, indb. 1903 til NM2, tolkede figuren som en korsfæstet Kristus.

Redaktion 1990 ved Kjeld de Fine Licht.

Fig. 3. Tympanon, indmuret i Tvilum kirkes vestgavl (s. 3441). NE fot. 1988. - Tympanum from demolished church on unknown site, now in the west facade of Tvilum Church.